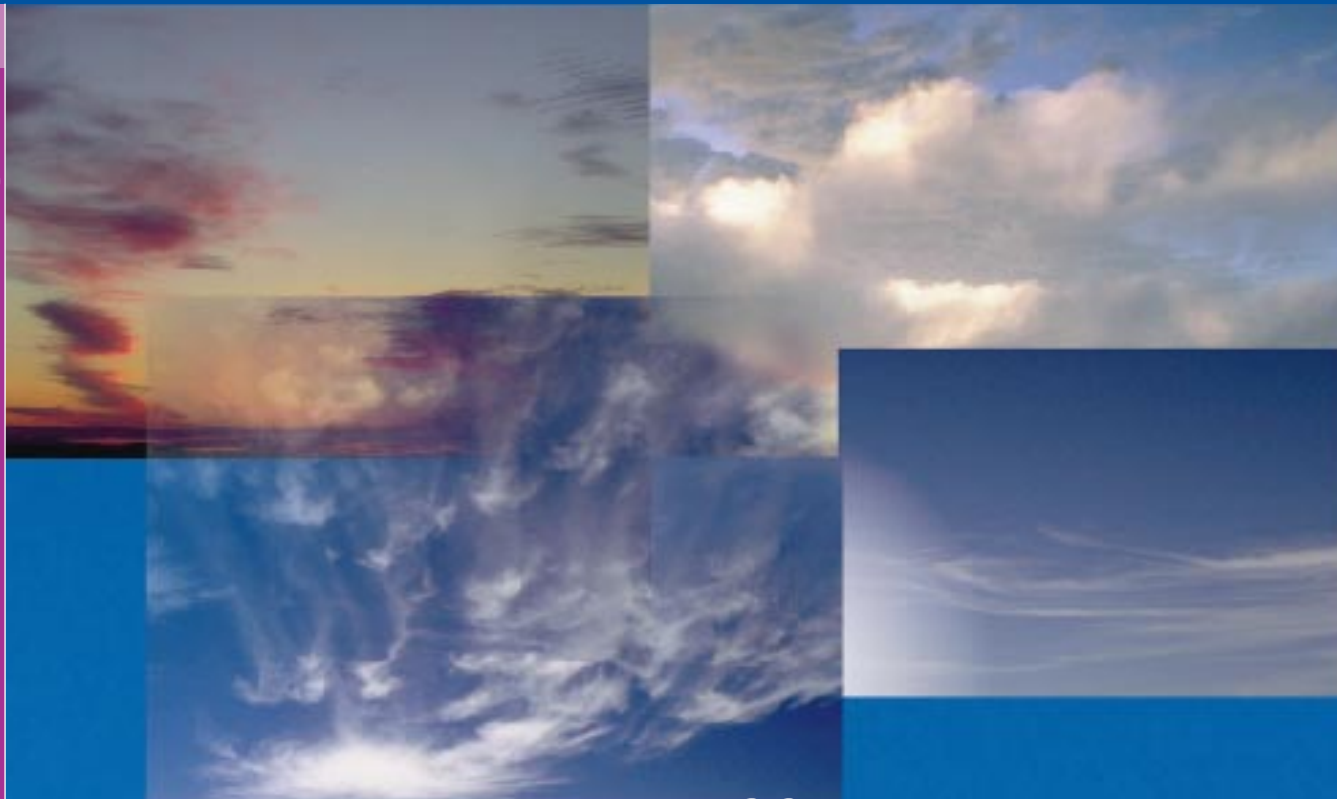

Demografisk Rapport

Social sikring & sociale foranstaltninger

1997

Beskæftigelse & sociale anliggender

Europa-Kommissionen

Demografisk Rapport

1997

Beskæftigelse & sociale anliggender

Social sikring og sociale foranstaltninger

Europa-Kommissionen

Generaldirektorat Beskæftigelse, Arbejdsmarkedsrelationer
og Sociale Anliggender
Kontor V/E.1

Manuskript afsluttet i september 1997

Dokument udarbejdet på grundlag af KOM(97) 361 endelig udg.

Meddelelse til læserne:

Samtlige statistikker i denne rapport er leveret af De Europæiske Fællesskabers Statistiske Kontor.

På Internet fås en mængde andre oplysninger om EU via Europa-serveren (<http://europa.eu.int>)

Bibliografiske data findes bagest i denne publikation

Luxembourg: Kontoret for De Europæiske Fællesskabers Officielle Publikationer, 1998

ISBN 92-827-8852-0

© De Europæiske Fællesskaber, 1998
Eftertryk tilladt med kildeangivelse

Printed in Germany

Indholdsfortegnelse

Indledning	5
Del 1 — Befolkningsudviklingens indvirkning på arbejdsmarkedet	7
Del 2 — Den regionale dimensions betydning	19
Del 3 — Demografiske tendenser i ansøgerlandene	29
Bilag	33

Indledning

Befolkningsudviklingen får voksende betydning, idet den langsommere befolkningstilvækst og befolkningens aldring medfører stadig hurtigere ændringer i aldersfordelingen. Konklusionen i den seneste rapport ¹⁾ var, at hvis de nuværende tendenser fortsætter, er det tænkeligt, at befolkningen på 60 år og derover i de næste 30 år vil vokse med 50 %, mens antallet af unge (0-19 år) og voksne (20-59 år) i samme periode vil falde med henholdsvis 11 % og 6 %.

Dette tydelige skift til en meget ældre befolkning vil få virkninger helt frem til midten af næste århundrede.

Befolkningens aldring påvirker allerede socialbeskyttelsesområdet, navnlig arbejdsophørspensionerne, men også sundhedsområdet. Dette vil i høj grad belaste de fremtidige socialbeskyttelsesbudgetter, som er meget afhængige af bidragene fra den arbejdende befolkning. Tendensen går i retning af et fald i antallet af personer i den arbejdsdygtige alder og en stigning i antallet af ældre. Efterhånden som antallet af ældre vokser, vil opmærksomheden blive rettet mod den rolle, som ældre spiller i samfundet. Befolkningsudviklingen er således allerede ved at blive en afgørende faktor, som der må tages hensyn til ved modernisering af den sociale beskyttelse.

Befolkningsudviklingen vil også påvirke den arbejdende befolknings profil. Hvilke demografiske ændringer vil arbejdsstyrken opleve? Hvorledes vil disse ændringer påvirke arbejdsmarkedet? Og vil de demografiske ændringer stille krav om en særlig indsats? Disse spørgsmål vil blive undersøgt i rapportens første del.

Situationen på unionsplan vil også få konsekvenser for den regionale socioøkonomiske ligevægt. Dette vil blive behandlet i rapportens anden del. Vil den demografiske udvikling bidrage til en mindskelse af de regionale forskelle, eller vil skævhederne tage til i visse regioner? Hvorledes vil man på lokalt plan kunne tilpasse arbejdskraftudbuddet til efterspørgslen? Vil rammerne for indsatsen være forskellige fra region til region?

Rapportens tredje del vil indeholde en redegørelse for de væsentligste demografiske tendenser i de 12 ansøgerlande²⁾). Denne gennemgang skal øge forståelsen af befolkningsudviklingens betydning for denne gruppe af lande, som er midt i store økonomiske omvæltninger.

Hvad enten der er tale om social beskyttelse, beskæftigelse eller strukturpolitik, kan den demografiske variabel ikke undgå at få afgørende betydning for problemanalysen og fastlæggelsen af en egnet politik. Det er bydende nødvendigt, at Unionens politik fastsættes i et mere langsigtet perspektiv.

Kommissionen fremlægger derfor »Demografisk Rapport 1997« som et oplæg til videre overvejelser, som kan danne grundlag for EU-politikernes beslutninger.

¹⁾ Se »Den demografiske situation i Den Europæiske Union — 1995«, Europa-Kommissionen, Generaldirektorat V.

²⁾ Malta er medtaget, selvom landet for tiden har fastfrosset sin ansøgning om medlemskab.

Befolkningsudviklingens indvirkning på arbejdsmarkedet

Befolkningsudviklingen og arbejdsmarkedet er forbundet på mange punkter, hvoraf tre fortjener særlig opmærksomhed:

1. Befolkningsudviklingen ændrer arbejdsmarkedets beskaffenhed. Ved at ændre på størrelsen og sammensætningen af den disponible arbejdskraft påvirker befolkningsudviklingen de vilkår, hvorunder arbejdsmarkedet fungerer.
2. Befolkningsudviklingen påvirker også arbejdsmarkedet ved at lægge pres på socialbeskyttelsessystemerne. En manglende ligevægt mellem antallet af erhvervsaktive og ikke-erhvervsaktive påvirker ikke alene finansieringen og tilrettelæggelsen af den sociale beskyttelse, men også selve arbejdsmarkedets funktion.
3. Det er ikke alene befolkningens alders- og kønsstruktur, der påvirker den erhvervsaktive befolkning. Også familie- og husstandsstrukturen spiller ind. Parforholds indgåelse og opløsning, tilbøjelighed til at få børn, børnepasningsforhold og levealternativer for unge og ældre er alle faktorer, som kan have indflydelse på, om folk tager et arbejde eller lader være. Til gengæld påvirker de muligheder, som arbejdsmarkedet tilbyder, de enkelte borgeres og husstandes planer for fremtiden.

Kommissionen fremhævede disse sammenhænge i sin sidste rapport om den demografiske situation, som indeholder et første kvantitativt skøn over aldringens indvirkning på den sociale beskyttelse. Befolkningsudviklingens eventuelle indflydelse på arbejdsmarkedet har dog ligeledes betydning. I dette kapitel vil vi søge at skitsere de vigtigste sandsynlige resultater af befolkningsudviklingen på dette område.

Det må ej heller glemmes, at befolkningsudviklingens følger blot er én side af sagen, idet andre faktorer nødvendigvis spiller ind, f.eks. økonomisk vækst og produktivitet. Dette ligger imidlertid uden for denne rapportens rammer. Alligevel vil rapportens analyser tage sigte på at øge forståelsen af, hvilke følger befolkningsudviklingen vil få, og hvilket råderum der vil være inden for de forskellige befolkningsgrupper.

Grunden til, at den arbejdsdygtige alder sættes til 20-64 år

I 1995-rapporten blev »befolkningen i den arbejdsdygtige alder« defineret som personer på mellem 20 og 59 år. Siden har vi undersøgt, hvorledes balancen mellem erhvervsaktive og ikke-erhvervsaktive muligvis vil blive forrykket, såfremt den nuværende tendens, der går i retning af længere studieperioder og tidligere pensionering, fortsætter. Dette har gjort det muligt for os at skønne, hvad det vil koste at opretholde status quo. Det bemærkes dog, at aktivitetsmønsteret synes at bevæge sig væk fra det stereotyperet »ung-uddannelse, voksen-arbejde, ældre-pensionering«. Dette gør valget af aldersgrupper meget vanskeligt.

Til brug for denne analyse af de fremtidige scenarier blev gruppen af 20-64-årige valgt, da man mente, at det ville give et mere korrekt billede. For det første er det sandsynligt, at den nuværende tendens til, at folk først kommer i arbejde efter en længere studieperiode, fortsætter — navnlig i betragtning af, at de økonomiske aktiviteter har skiftet karakter, hvilket indebærer, at det fremtidige arbejdsmarked vil kræve en stadig mere kvalificeret arbejdsstyrke. For det andet føler den erhvervsaktive befolkning allerede vægten af de arbejdsophørspensioner, de skal finansiere. Disse tendenser kræver, at der føres en politik, som tager sigte på at øge den nuværende erhvervsfrekvens.

Valget af denne aldersgruppe giver en yderligere fordel, for så vidt angår de demografiske fremskrivninger. Da undersøgelsen omfatter årene 1995-2015, er de personer, som bliver 20 i 2015, allerede født. Fremskrivningerne påvirkes derfor ikke af hypoteser vedrørende de 20-64-åriges fremtidige fertilitet. En sådan usikkerhedsfaktor ville have mindsket prognosernes pålidelighed.

Generelle ændringer i befolkningen i den arbejdsdygtige alder

I figur 1 sammenlignes udviklingen i Unionens samlede befolkning med udviklingen i aldersgruppen 20-64 år, idet der opereres med tre scenarier¹⁾.

Tre perioder kan udpeges:

- I de seneste 20 år er befolkningen i den arbejdsdygtige alder vokset hurtigere end den samlede befolkning.
- I de næste 15 år vil befolkningen i den arbejdsdygtige alder stabilisere sig på et forholdsvis konstant niveau, mens den samlede befolkning fortsat vil vokse.
- Efter ca. 15 år vil der indtræffe et væsentligt fald i befolkningen i den arbejdsdygtige alder, mens det samlede befolkningstal vil falde i et langsommere tempo.

Kort sagt:

Efter en vækstperiode stabiliserede befolkningen i den arbejdsdygtige alder sig; om ca. 15 år vil der indtræffe et fald.

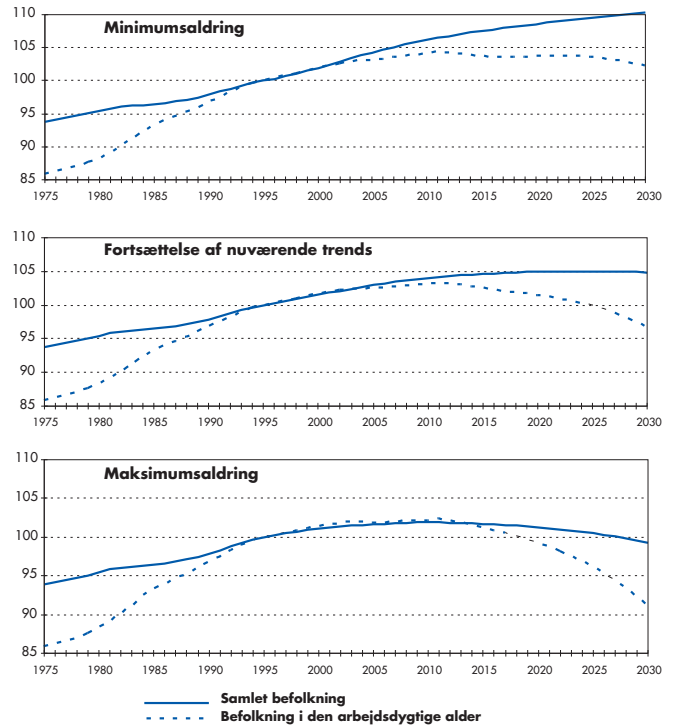
Beslægtede spørgsmål:

Den langsommere vækst og det efterfølgende fald i befolkningen i den arbejdsdygtige alder vil kunne lette det pres, der udøves af arbejdskraftudbuddet på arbejdskraftefterspørgslen, såfremt erhvervsfrekvensen fortsætter uændret. På den anden side vil de demografiske tendenser i den samlede befolkning øge den socialbeskyttelsesbyrde, der ligger på den arbejdende befolkning.

Figur 1

Ændringer i den samlede befolkning og i befolkningen i den arbejdsdygtige alder (20-64 år)

1995 = 100 for tre demografiske scenarier

Kilde: Eurostat, iagttagelser indtil 1995, derefter fremskrivninger.

¹⁾ I bilag A præsenteres i alt fem scenarier. De tre, der her er tale om (Ung, Basislinje og Gammel) og yderligere to (Højt og Lavt).

Demografisk afhængighed

Ses der alene på befolkningsudviklingen, kan den afhængighedsgrad, der vises i figur 2, give et godt billede af spændingen inden for den sociale beskyttelse som følge af de demografiske tendenser og konsekvenserne heraf for arbejdsmarkedet:

- Den samlede afhængighed er i de seneste 20 år faldet af to grunde. For det første er baby-boom-generationerne blevet erhvervsaktive, for det andet er fertilitetsgraden faldet siden 1975.
- Den samlede afhængighed vil atter begynde at stige, først fordi tilgangen til gruppen af personer i den arbejdsdygtige alder bliver mindre, og senere, efter 2010, fordi baby-boom-generationerne bliver pensioneret. Væksten i antallet af ældre vil være hovedårsagen til stigninger i udgifterne til social beskyttelse.
- Selv om fertilitetstendenserne vender, som illustreret i minimumsaldringsscenariet (scenario »c«), vil dette på længere sigt ikke være tilstrækkeligt til at forhindre den forholdsmæssige stigning i afhængighedsgraden på grund af den voksende andel af ældre.

Definitioner:

$$\begin{aligned} \text{Afhængighed i alt (AI)} &= [0-19 \text{ år} + 65 \text{ år og} +] \div [20-64 \text{ år}] \\ \text{Ældres afhængighed (AÆ)} &= [65 \text{ år og} +] \div [20-64 \text{ år}] \\ \text{Unge afhængighed (AU)} &= [0-19 \text{ år}] \div [20-64 \text{ år}] \\ \text{AI} &= \text{AÆ} + \text{AU} \end{aligned}$$

Kort sagt:

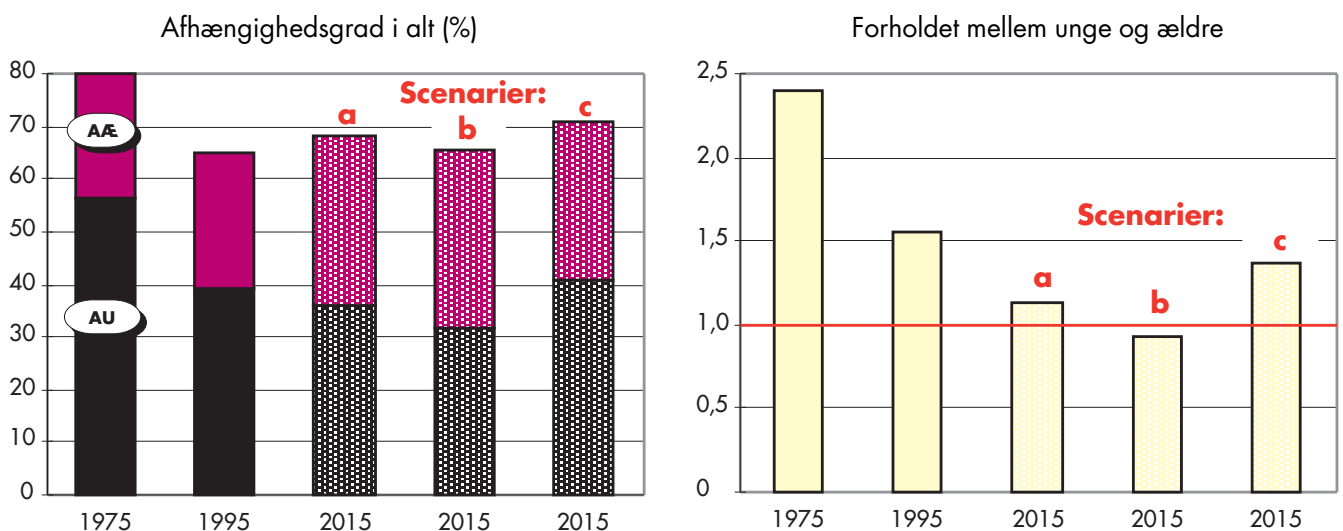
Udviklingen i afhængighedsgraderne peger i retning af stigende sociale udgifter til fordel for ældre.

Beslægtede spørgsmål:

Ændringen i afhængighedsniveauerne og faldet i antallet af unge i forhold til antallet af ældre er faktorer, der vil påvirke omkostningerne ved og organiseringen af det sociale beskyttelsessystem. Hvor stærk påvirkningen bliver vil også i høj grad afhænge af andre faktorer som f.eks. vækst, produktivitet og jobskabelse¹⁾.

Figur 2

Måling af den demografiske afhængighed — EUR 15

Scenarier: a = fortsættelse af nuværende trend, b = maksimumsaldring, c = minimumsaldring.

Kilde: Eurostat, demografiske fremskrivninger, 1996.

¹⁾ Jf. »Vise økonomiske implikationer af de demografiske tendenser frem til 2020«, Europæisk Økonomi, 56 (1994).

Befolkningsudvikling og ændringer i den erhvervsaktive befolkning

En nærmere analyse gør det muligt at anslå, hvorledes alderspyramideforskydningerne påvirker den erhvervsaktive befolkning. Hvorledes har ændringerne i størrelsen af hver enkelt aldersgruppe påvirket væksten i den erhvervsaktive befolkning i tidligere tider, og hvorledes vil de påvirke væksten i fremtiden? Resultaterne fremgår af figur 3.

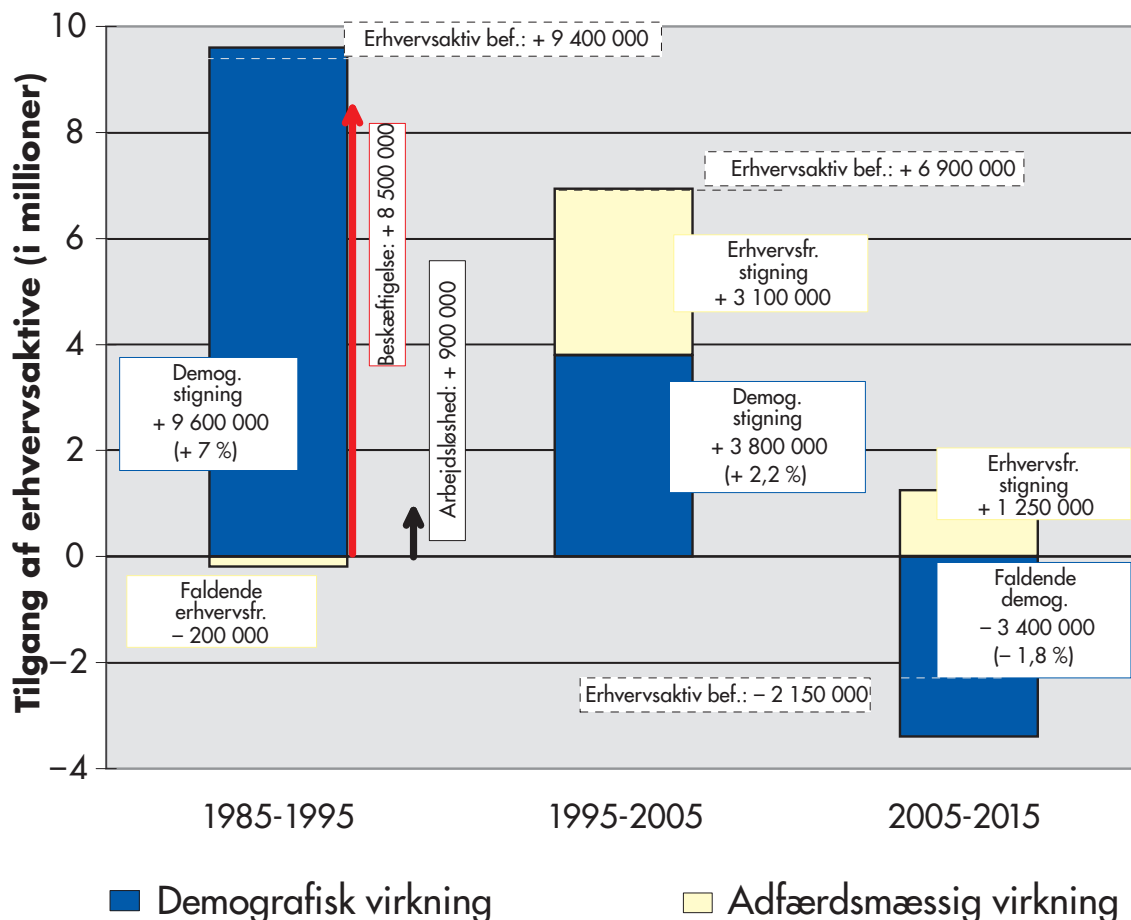
I denne analyse søger vi på grundlag af visse hypoteser at finde frem til, hvilke faktorer der fører til en ændring i den erhvervsaktive befolknings størrelse for hver af de tre årtier (se modellen i bilag B og forklaringen om datakilder).

Ændringen kan opdeles i to faktorer:

- den »demografiske« faktor, nemlig alene ændringen i befolkningens alders-/kønsfordeling og størrelse (dvs. med uændrede erhvervsfrekvenser)
- »adfærdsfaktoren«, nemlig det forhold, at erhvervsfrekvensen pr. aldersgruppe og køn ændres med tiden (dvs. forskellen mellem den »reelle« erhvervsaktive befolkning og den, der opnås med uændrede erhvervsfrekvenser).

Figur 3

Den demografiske faktors og den adfærdsmæssige faktors respektive roller i forbindelse med ændringerne i den erhvervsaktive befolknings størrelse — EUR 12 og EUR 15

Kilder: Eurostat, demografiske fremskrivninger, 1996. Basislinjescenario, Eurostat, undersøgelse af arbejdsstyrken (EUR 12 1985-1995, EUR 15 efter 1995), Eurostat, fremskrivninger af erhvervsfrekvenser.

En analyse af tidligere data fører til følgende konklusioner:

- I EU 12¹⁾ voksede den erhvervsaktive befolkning med 9,4 millioner personer mellem 1985 og 1995, dvs. 7 %. I samme periode ville befolkningsudviklingen have fremkaldt en stigning på 9,6 millioner, såfremt den havde været den eneste faktor, dvs. 200 000 mere end den registrerede tilgang. Dette tal viser, hvor kraftigt erhvervsfrekvensen er faldet.
- Ligeledes mellem 1985 og 1995 voksede antallet af arbejdspladser med kun 8,5 millioner. Da antallet af erhvervsaktive voksne voksede mere end antallet af arbejdspladser, repræsenterer forskellen den absolutte stigning i arbejdsløsheden, dvs. at der i 1995 var 900 000 flere arbejdsløse end i 1985²⁾.

Den samme fremgangsmåde er anvendt til at opstille fremtidige scenarier.

Bortset fra indvirkningen på beskæftigelsen. Arbejdsløsheden forventes følgende udvikling med hensyn til den erhvervsaktive befolkning:

- Den erhvervsaktive befolkning kan forventes at vokse med ca. 6,9 millioner inden år 2005, dvs. en lavere vækstrate end i den forudgående periode. Befolkningsudviklingen vil bidrage mindre til denne stigning, hvoraf 50 % vil kunne tilskrives øgede erhvervsfrekvenser.
- I de følgende 10 år — 2005 til 2015 — kan den erhvervsaktive befolkning tænkes at falde med så meget som 2,15 millioner personer. Et forventet demografisk betinget fald på 3,4 millioner personer vil blive delvis opvejet af, at 1,25 millioner flere vil komme i arbejde.

Indvandringen vil kunne påvirke de fremtidige tendenser for befolkningen i den arbejdsdygtige alder væsentligt³⁾. I de seneste ti år har indvandringen i nogen grad bidraget til væksten i gruppen af personer i den arbejdsdygtige alder og til den langsommere aldring i samme gruppe.

Kort sagt:

- *Befolkningsudviklingen har i de seneste 10 år lagt et yderligere pres på arbejdsmarkedet på grund af en kraftig stigning i arbejdskraftudbuddet. Sammen med stigningen i kvindernes erhvervsfrekvens var resultatet en stigning i den erhvervsaktive befolkning.*
- *Selv om erhvervsfrekvensen stiger, vil spændingerne på arbejdsmarkedet snart aftage på grund af det demografisk betingede fald.*
- *Ændringer i erhvervsfrekvenserne vil spille en større rolle i forbindelse med arbejdsstyrkens fremtidige vækst.*
- *Også de økonomiske resultater, produktivitetsstigningen og de fremtidige migrationstendenser vil kunne spille en væsentlig rolle.*

Beslægtede spørgsmål:

De fremtidige tendenser i den erhvervsaktive befolkning bliver et afgørende parameter for beslutningstagerne. De to mål, at mindske arbejdsløsheden og sørge for økonomisk afbalancerede sociale beskyttelsessystemer kræver en ramme, som stimulerer og øger erhvervsfrekvensen blandt de potentielle arbejdstagere (navnlig kvinder og personer over 55, der stadig er i den arbejdsdygtige alder) og en indsats for at stimulere den arbejdskraftintensive vækst.

¹⁾ Data vedrørende den erhvervsaktive befolkning i EUR15 foreligger kun for tiden efter 1995.

²⁾ Mellem 1985 og 1995, hvor arbejdsløsheden toppede, voksede det samlede antal arbejdsløse fra ca. 15 millioner til 16,8 millioner, hvoraf 900 000 findes i de nye »Länder«, som ikke er med i denne simulering.

³⁾ Se Eurostat-scenarier i bilag A.

Strukturen i gruppen af 20-64-årige

I ovenstående gennemgang synes tendenserne for befolkningen i den arbejdsdygtige alder og den erhvervsaktive befolkning at være nøje forbundet. Men hvad er situationen inden for denne gruppe?

Figur 4 viser, at aldersstrukturen i gruppen vil blive væsentligt ændret:

- De seneste 20 år har været kendetegnet ved baby-boom-generationernes indtræden i gruppen af personer i den arbejdsdygtige alder. Dette har medført en større stigning i alle aldersgrupper, navnlig den mellemliggende gruppe af 30-49-årige.
- I de næste 20 år vil vi derimod opleve en meget skæv fordeling i bidragene fra de forskellige aldersgrupper. Gruppen af 20-29-årige, som er nytilkomne på arbejdsmarkedet, vil falde med 11 millioner. Størrelsen af den mellemliggende gruppe vil forblive uændret, og den ældste gruppe (50-64-årige) vil stige med 16,5 millioner, dvs. mere end 25 %.

Kort sagt:

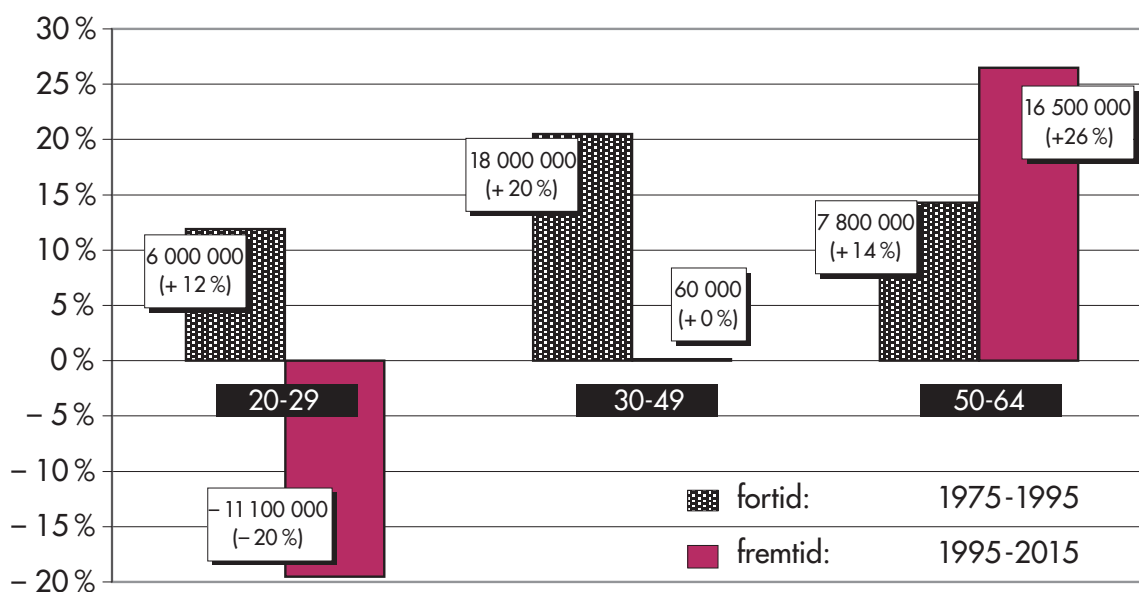
Befolkningen i den arbejdsdygtige alder vil i de kommende 20 år blive præget af meget forskelligartede stigninger inden for de forskellige aldersgrupper, således at den balance, der er opnået i de seneste 20 år, bliver brudt.

Beslægtede spørgsmål:

Det stigende antal ældre arbejdstagere vil kræve en ny holdning til alt, der vedrører forbindelserne mellem alder, arbejdsmarked og arbejdstilrettelæggelse. Arbejdsvilkår, produktivitet og livslang læring vil få afgørende betydning.

Figur 4

Stigning i visse aldersgrupper mellem 1975-1995 og 1995-2015 — EUR 15

Kilde: Eurostat, iagttagelser indtil 1995, derefter fremskrivninger. Basislinjescenario.

Aldringen af befolkningen i den arbejdsdygtige alder

En yderligere analyse er nødvendig, da aldringsindikatorerne viser, at kurven knækker to steder.

1995, det første »knæk«

Størrelsen af det forventede fald i antallet af personer mellem 20 og 29 år kombineret med stigningen i gruppen af 50-64-årige vil resultere i en markant aldring af den disponible arbejdskraft.

Ændringen i gennemsnitsalderen for befolkningen mellem 20 og 64 år, se figur 5, peger i denne retning.

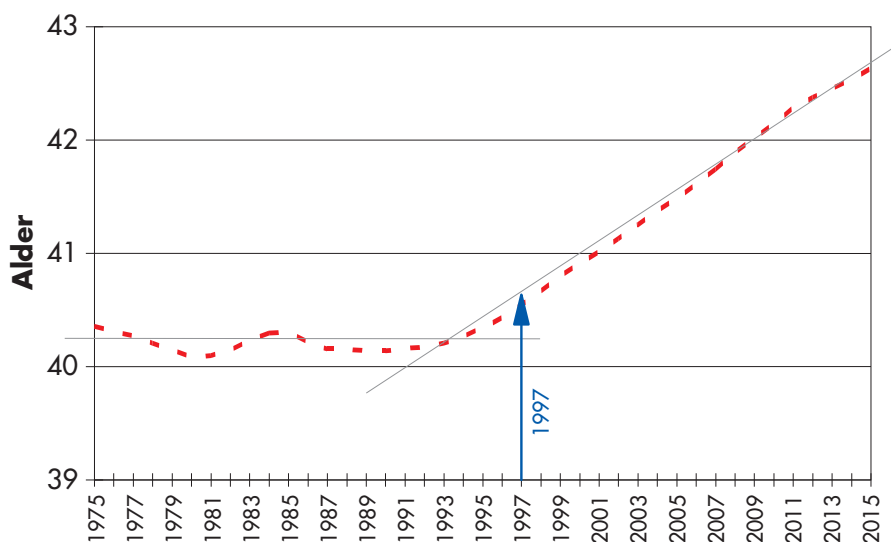
- Gennemsnitsalderen ændrede sig så at sige ikke i årene 1975-1995, hvor den var på godt 40 år.
- Siden 1995 har der været en klar tendens til en stigning i denne gennemsnitsalder, hvilket tydeligt fremgår af en sammenligning af kurvernes hældningsgrader.
- Efter at have været stabil i de seneste 20 år vil gennemsnitsalderen inden år 2015 være steget med 2,5 år i gennemsnit, hvilket er meget.

Kort sagt:

Fra 1995 til 2015 og derefter vil gennemsnitsalderen for befolkningen i den arbejdsdygtige alder stige kraftigt og uafbrudt.

Figur 5

Ændringer i gennemsnitsalderen for befolkningen i den arbejdsdygtige alder (20-64 år) — EUR 15

Kilde: Eurostat, iagttagelser indtil 1995, derefter fremskrivninger. Basislinjescenario.

2010, det andet »knæk«

Det andet punkt vedrører forholdet mellem dem, der forventes at blive erhvervsaktive for første gang, dvs. aldersgruppen 20-29 år, og dem, der står for at forlade de erhvervsaktives rækker, dvs. de 55-64-årige. Figur 6 viser følgende:

- De 20-29-åriges andel er faldet uafbrudt siden begyndelsen af 1990'erne, mens den ældste gruppes andel vil begynde at vokse omkring år 2000.
- I 2010 vil de to grupper være lige store, idet de hver udgør en femtedel af befolkningen i den arbejdsdygtige alder.
- Efter 2010 vil den ældste gruppe af erhvervsaktive tegne sig for en stadig større del af den erhvervsaktive befolkning i forhold til gruppen af 20-29-årige. Samtidig vil befolkningen i den arbejdsdygtige alder som helhed begynde at blive mindre.

Kort sagt:

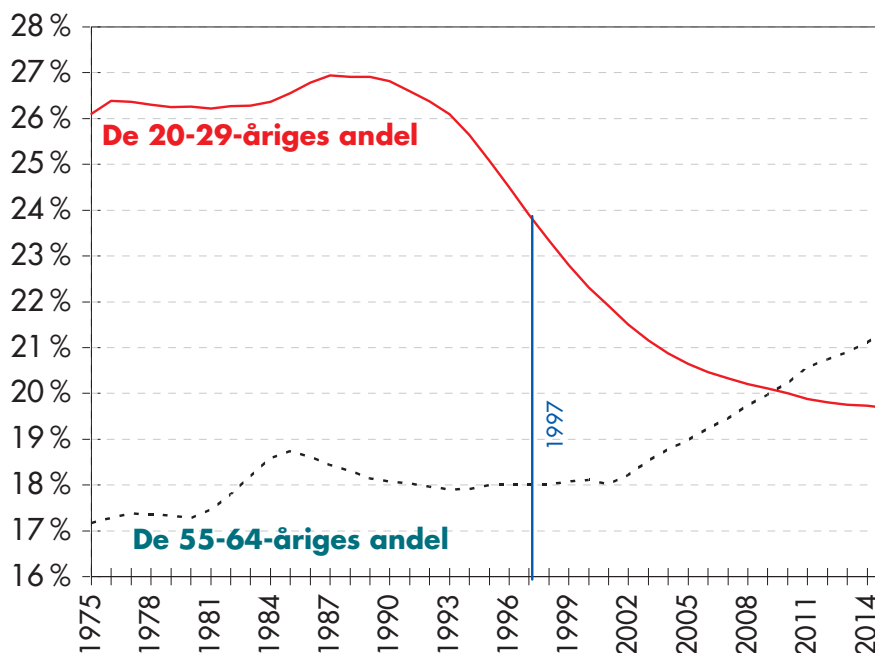
- Fra år 2010 vil de ældre arbejdstagere tegne sig for en større del af befolkningen i den arbejdsdygtige alder end de yngre arbejdstagere, hvis andel efterhånden bliver mindre.
- Den mellemliggende gruppe (30-54 år) vil først vokse, derefter stabilisere sig og senere begynde at blive mindre på grund af den kædereaktion, som disse ændringer fremkalder.

Beslægtede spørgsmål:

- Virksomhederne vil komme til at opleve en ny aldersfordeling i arbejdsstyrken. Dette betyder, at den aktive beskæftigelsespolitik vil stå over for nye udfordringer i bestræbelserne på at maksimere værdien af de menneskelige ressourcer.
- Den yngste og den ældste gruppe af arbejdstageres procentvise andel af den samlede befolkning i den arbejdsdygtige alder vil ændre sig ligesom andelen af 30-54-årige, som følgelig vil stå over for lignende problemer.

Figur 6

De 20-29-åriges og de 55-64-åriges respektive andel af befolkningen i den arbejdsdygtige alder (20-64 år) — EUR 15

Kilde: Eurostat, iagttagelser indtil 1995, derefter fremskrivninger. Basislinjescenarier.

Befolkningsudviklingens indvirkning på udskiftningen i befolkningen i den arbejdsdygtige alder

Tidligere har udskiftningen i befolkningen i den arbejdsdygtige alder, hvor de ældre generationer afløses af de yngre, tjent følgende formål:

- at forsyne sektorerne med den højeste vækst
- at bidrage til systemets produktivitet, idet unge har et lavere omkostnings-/produktivitetsforhold
- at bringe nye kvalifikationer og fleksibilitet ind i alle sektorer.

For at illustrere denne fornyelse er der to yderligere indikatorer, der har interesse. Den første viser balancen mellem tilgang og afgang (figur 7 a). Dette giver et godt billede af ændringen i størrelsen af befolkningen i den arbejdsdygtige alder. Den anden, mere kvalitative indikator viser, hvor mange tilgange der er pr. 100 afgang (figur 7 b); denne indikator viser udskiftningsgraden.

- I absolutte tal vil det fald, der begyndte i 1990, føre til flere afgang end tilgange omkring år 2009.

- Forholdsmæssigt vil udskiftningsgraden falde med 35 % over 20 år: I 1995 var der 140 tilgange pr. 100 afgang; i 2015 vil der være 90 tilgange pr. 100 afgang, dvs. et nettounderskud.

Kort sagt:

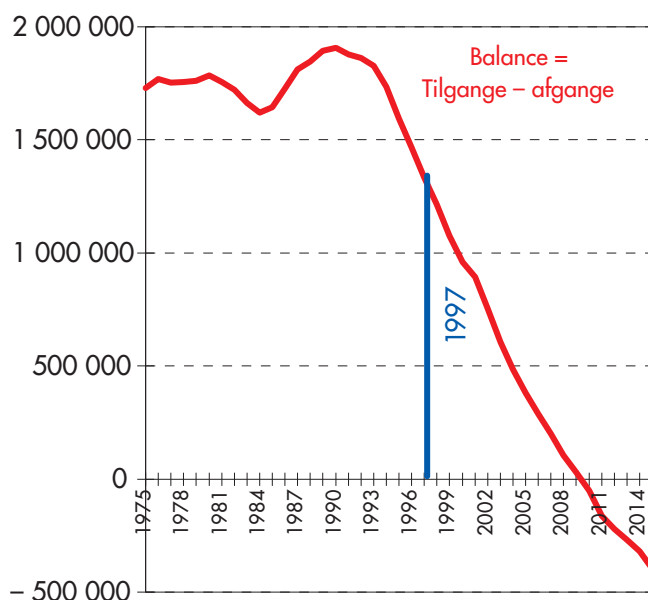
- Der vil efterhånden blive færre muligheder for at tilpasse arbejdsmarkedet ved hjælp af strømmen af tilgange og afgang.
- Befolkningsudviklingen vil føre til flere afgang og færre tilgange, for så vidt angår befolkningen i den arbejdsdygtige alder. Mulighederne for at opnå en fornyelse af kvalifikationerne alene gennem tilgangen af unge vil blive begrænsede.

Beslægtede spørgsmål:

Aktiveringen af den disponible arbejdskraftreserve må ledsages af foranstaltninger, der sikrer en bedre generel uddannelse af arbejdsstyrken og en større motivering og sikkerhed, og som samtidig indfører større fleksibilitet.

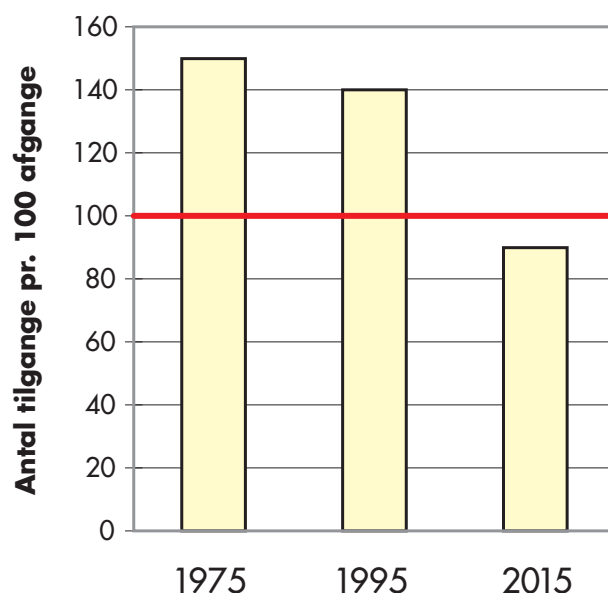
Figur 7

7 a: Befolkning i den arbejdsdygtige alder — forskel mellem tilgang og afgang — EUR 15

Kilde: Eurostat, iagttagelser indtil 1995, derefter fremskrivninger. Basislinjescenarier.

7 b: Befolkning i den arbejdsdygtige alder — antal tilgange pr. 100 afgang — EUR 15

Den demografiske effekt og aktivitetsforskellene mellem mænd og kvinder

Er det muligt nærmere at fastslå, hvorledes befolkningsudviklingen vil påvirke den erhvervsaktive befolkning? Ved at sondre mellem den demografiske effekts og den adfærdsmæssige effekts indvirkning på antallet af erhvervsaktive fordelt på køn og aldersgrupper opnås nogle interessante resultater.

Der er markante forskelle mellem generationerne og navnlig mellem kønnene:

- Stigningen i den samlede erhvervsaktive befolkning mellem 1985 og 1995 er ikke ligeligt fordelt mellem kønnene, mens det demografiske bidrag, som er ens for de to køn, ikke er det samme for alle aldersgrupper.
- Mellem 1985 og 1995 faldt tilgangen til arbejdsmarkedet med 200 000. Faldet skyldtes navnlig nedgangen blandt mændene, særlig de unge. Beskæftigelsen blandt alle unge mellem 20 og 29 år uanset køn faldt i denne periode. Dette kan til dels skyldes de tidligere generationers kraftige demografiske bidrag, som kan have blokeret unges adgang til arbejdsmarkedet, og tendensen på længere sigt til, at de yngre generationer i højere grad deltager i uddannelser og erhvervsuddannelser.
- Beskæftigelsen blandt kvinder over 30 år er vokset markant i denne periode. I den mellemliggende gruppe (30-49 år) skyldes over 50 % af stigningen i antallet af erhvervsaktive kvinder mellem 1985 og 1995 kvindernes højere erhvervsfrekvens.
- Blandt ældre kvindelige arbejdstagere var adfærd (øget erhvervsfrekvens) årsag til stort set hele aktivitetsstigningen.
- Det demografiske bidrag blandt de yngste arbejdstagere er begyndt at falde, og efter år 2005 vil det alene være de ældste arbejdstagere, der tegner sig for stigninger som følge af befolkningsudviklingen.
- For så vidt angår adfærd, vil kvindernes erhvervsfrekvens — stadig på grundlag af hypoteserne vedrørende udviklingen i den erhvervsaktive befolkning — fortsat stige, selv blandt de yngre generationer. Derimod vil der mellem 2005 og 2010 være et fald i mændenes erhvervsfrekvens i alle aldersgrupper.

Kort sagt:

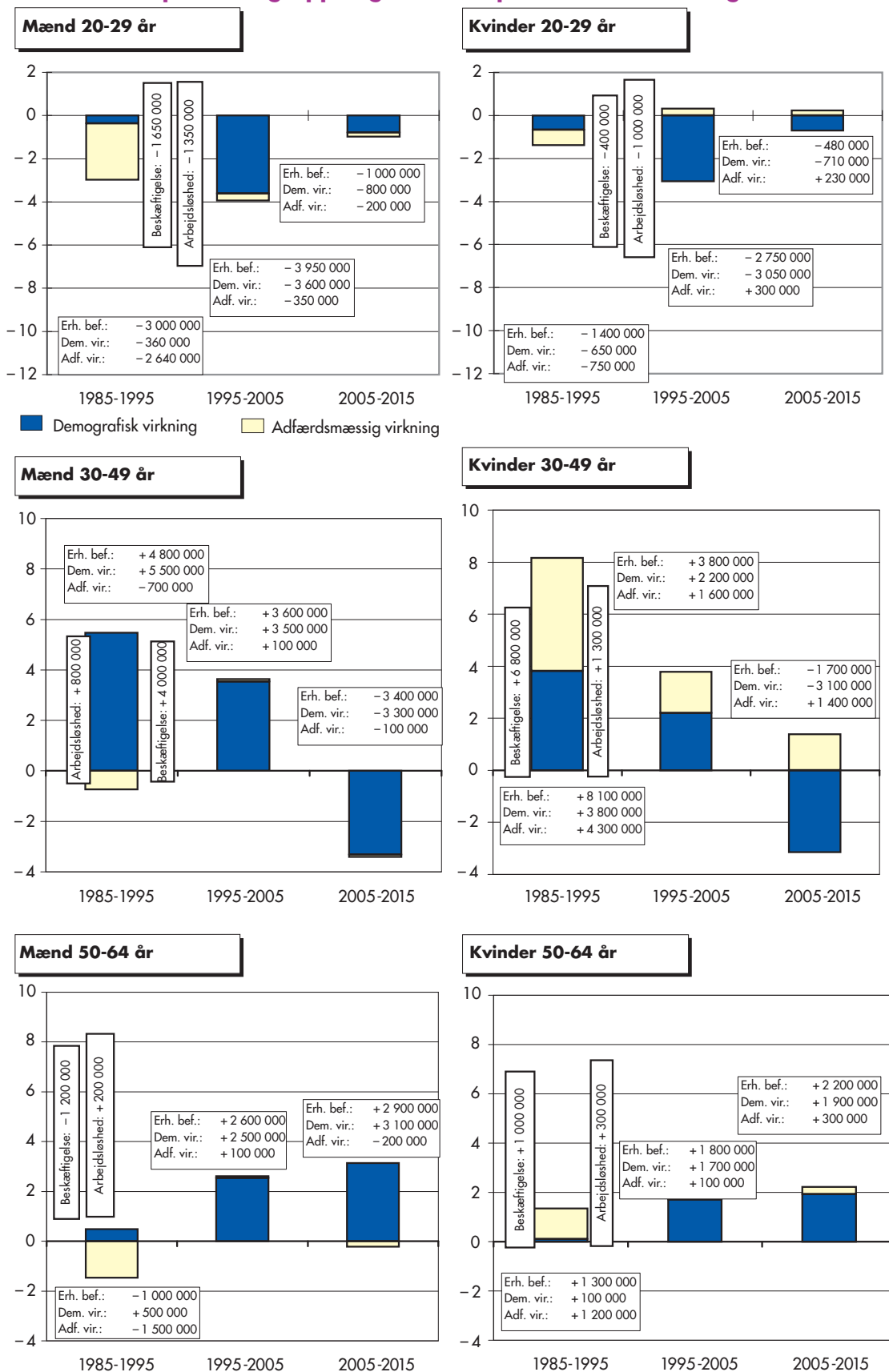
- Sondringen mellem adfærdsmæssig effekt og demografisk effekt viser den ændring af arbejdskraftreservernes størrelse, som den demografiske effekt har medført.
- Navnlig blandt unge vil det ikke længere være muligt at udligne det demografisk betingede fald gennem en højere erhvervsfrekvens.
- Bortset fra de muligheder, der ligger i faglig og geografisk mobilitet, er kvinder hovedkilden til væksten i beskæftigelsen, især unge kvinder, som, når de bliver ældre, vil medføre en højere erhvervsfrekvens og beskæftigelsesgrad.

Beslægtede spørgsmål:

- Hvis ældre kvinder skal kunne vende tilbage til arbejdsmarkedet efter nogle års pause, vil det kræve, at der under hensyntagen til deres særlige situation træffes egnede tilpasningsforanstaltninger, ikke alene med hensyn til arbejdstilrettelæggelse, men også med hensyn til det sociale miljø.
- Arbejdets stadig større betydning for kvinder bevirker, at spørgsmålet om lige muligheder mere end nogensinde er en grundlæggende dimension i de økonomiske og sociale ændringer, der finder sted.
- Alle former for mobilitet, navnlig faglig mobilitet, vil spille en større rolle i de kommende år.

Figur 8

Den demografiske faktors og den adfærdsmæssige faktors respektive roller i forbindelse med ændringerne i den erhvervsaktive befolknings størrelse, fordelt på aldersgruppe og køn, i tre perioder — EUR 12 og EUR 15

En yderligere dimension: familie og arbejde

En række undersøgelser har vist, at der er en forbindelse mellem erhvervsfrekvens og familie- og husstandsstruktur¹⁾. For mange kvinder betyder et barns fødsel, at de holder op med at arbejde, eller i visse tilfælde, at de søger alternativ deltidsbeskæftigelse. Afhængig af landet kan denne forandring, som skyldes et barns fødsel, undertiden blive permanent. Det er der mange grunde til, lige fra manglende pasningsmuligheder til kulturelle faktorer.

På grund af stigningen i den forventede levetid er det ikke usædvanligt at finde tre eller fire generationer, som lever på samme tid. Og befolkningens stadig hurtigere aldring vil gøre dette endnu mere almindeligt. Inden for familiestrukturen er det sædvanligvis kvinden, der passer de ældre, når de bliver afhængige. I fremtiden vil denne ansvarsbyrde formentlig vokse, da mindre familier betyder, at opgaven spredes ud på færre personer.

Selve husstanden har en afgørende indflydelse på medlemmernes livscyklus. Beskatning, børnetilskud, politikker til styring af beskæftigelsen og andre faktorer vil alle påvirke familiemedlemmers adfærd væsentligt.

Under disse omstændigheder vil tendenserne i familie- og husstandsstrukturen påvirke evnen til at aktivere arbejdsstyrken, navnlig den kvindelige arbejdsstyrke, mens beskæftigelsespolitikkerne på den anden side påvirker familietendenser og kvinder.

¹⁾ Se bl.a. »The new role of women — Family formation in Modern Societies« redigeret af Hans-Peter Blossfeld, Social inequality series, Westview Press, 1994 eller »Familles, travail et politiques familiales en Europe«, L. Hantrais og M.T. Letablier, Cahier du Centre d'Etudes de l'Emploi, PUF, 1996.

Konklusion

En analyse af ændringerne i befolkningen i den arbejdsdygtige alder viser, i hvor høj grad den fremtidige økonomiske vækst vil afhænge af kvantitative og kvalitative ændringer i arbejdsstyrken.

Stabiliseringen og det efterfølgende fald i størrelsen af befolkningen i den arbejdsdygtige alder kan blive en gunstig faktor, der vil mindske ubalancen mellem arbejdskraftudbud og arbejdskraftefterspørgsel. Det vil dog også blive nødvendigt at løse problemet med aldringens voksende pres på den sociale beskyttelse, navnlig »pay-as-you-go«-pensionssystemerne (ydelse betales, efterhånden som de forfalder, uden at der er foretaget hensættelser). Det vil bidrage væsentligt til i hvert fald en delvis løsning af dette problem, hvis man kan få ældre arbejdsgivere til at blive længere på arbejdsmarkedet.

Men hvis ældre arbejdstagere bliver længere på arbejdsmarkedet, vil det forstærke et andet problem, der er knyttet til arbejdsstyrkens demografi, nemlig arbejdsstyrkens interne aldring. Tilpasningen til ændringer i arbejdskraftefterspørgslen vil således snarere påhvile de personer,

der allerede er i arbejdsstyrken, end nye grupper af personer, der kommer ind på arbejdsmarkedet. Aktive foranstaltninger som f.eks. omskoling, livslang læring og foranstaltninger til sikring af arbejdsstyrkens beskæftigelsesegnethed vil være nødvendige for at tilpasse kvalifikationerne og sikre økonomisk konkurrenceevne.

En stærkere økonomisk vækst er ved at blive en grundlæggende faktor til fremme af den sociale beskyttelse, forudsat at væksten udmøntes i et stigende antal arbejdspladser og større udnyttelse af den eksisterende arbejdskraft. Navnlig for kvinders vedkommende stiller denne større udnyttelse visse krav. Fornyelser vil være nødvendige, herunder foranstaltninger til fremme af adgangen til det traditionelle arbejdsmarked (forening af arbejde og familieliv), markedsøkonomiens overtagelse af aktiviteter, der hidtil har været betragtet som frivillige (nærdemokratiske fællesaktioner, løsning af pleje- og pasningsproblemer gennem skatteincitament osv.), og en mere fleksibel måde at tilrettelægge arbejdet på. Alle former for mobilitet vil spille en større rolle i de kommende år.

Den regionale dimensions betydning

Af den forudgående del fremgår det, at der er tætte forbindelser mellem befolkningsudviklingen og arbejdsmarkedet. Men anskues disse forbindelser under ét, overser man let visse elementer. Bl.a. egner metoden sig ikke til at forstå de meget forskellige tendenser på regionalt plan.

De meget afvigende situationer i de forskellige regioner indikerer, at befolkningsudviklingen også kan fortolkes som et regionalt fænomen.

Dette bekræftes af den regionale gennemgang i denne del.

Geografiske områder

Af årsager, der først og fremmest har forbindelse med, hvilke statistikker der er til rådighed, er der i denne del anvendt en NUTS 2-opdeling.

Disse opdelinger sætter visse begrænsninger for gennemgangen. De gør det ikke muligt at tage hensyn til de reelle mekanismer, der spiller ind i visse regioner, hvis grænser fastsættes på grundlag af faktorer som f.eks. de lokale arbejdskraftressourcer eller særlige aktivitetsområder. Derfor har vi afholdt os fra en specifik fortolkning af resultaterne af vor gennemgang.

Befolkningsvækst i regionerne

Unionens regionale mangfoldighed kan illustreres på grundlag af mange kriterier. Blandt de mest synlige aspekter er den ujævne fordeling af befolkningen, hvoraf en stor del er koncentreret på en forholdsvis lille del af området. Også den mulige befolkningsudvikling, jf. kort 1, har særlig interesse. Den gør det bl.a. muligt at belyse forskelle i de fremtidige befolkningsmønstre i de enkelte regioner.

Dette har særlig interesse, fordi en situation kendetegnet ved en konstant og afbalanceret demografisk betinget stigning i antallet af personer i den arbejdsdygtige alder, som nævnt i del 1, nu er ved at blive afløst af en situation med »demografisk neutralitet«, som snart vil blive fulgt af en negativ vækst.

Kort 1 viser vækstindekset for hver enkelt region sammenlignet med befolkningen i 1995. Regionerne kan på grundlag af, hvor langt de er kommet med den demografiske vækst, inddeles i tre større grupper:

- Regioner, som allerede har nået stadiet med negativ vækst, nemlig det tidligere Østtyskland, Saarland og en del af Westphalen, Norditalien, Asturias og Aragon i Spanien og Lorraine i Frankrig.
- Langt størstedelen af regionerne forventes at nå en periode med demografisk opvækst mellem 1995 og 2015.
- Endelig er ca. en femtedel af regionerne, som er beliggende i større byområder og i Sydspanien, Frankrig, Tyskland, Belgien og Grækenland, præget af vedvarende vækst.

Kort sagt:

- *Den fremtidige demografiske vækst i de fleste af EU-landene følger et ujævnt regionalt mønster.*
- *I samme land kan der være forskellige situationer, for så vidt angår den demografiske dynamik.*
- *Regioner, der ligner hinanden, er tilbøjelige til at gå sammen med naboregionerne.*

Beslægtede spørgsmål:

Polariseringseffekten i forbindelse med væksten i regionernes befolkning er en ny dimension, som kan påvirke de økonomiske, sociale og miljømæssige tendenser på nationalt og endog på fællesskabsplan.

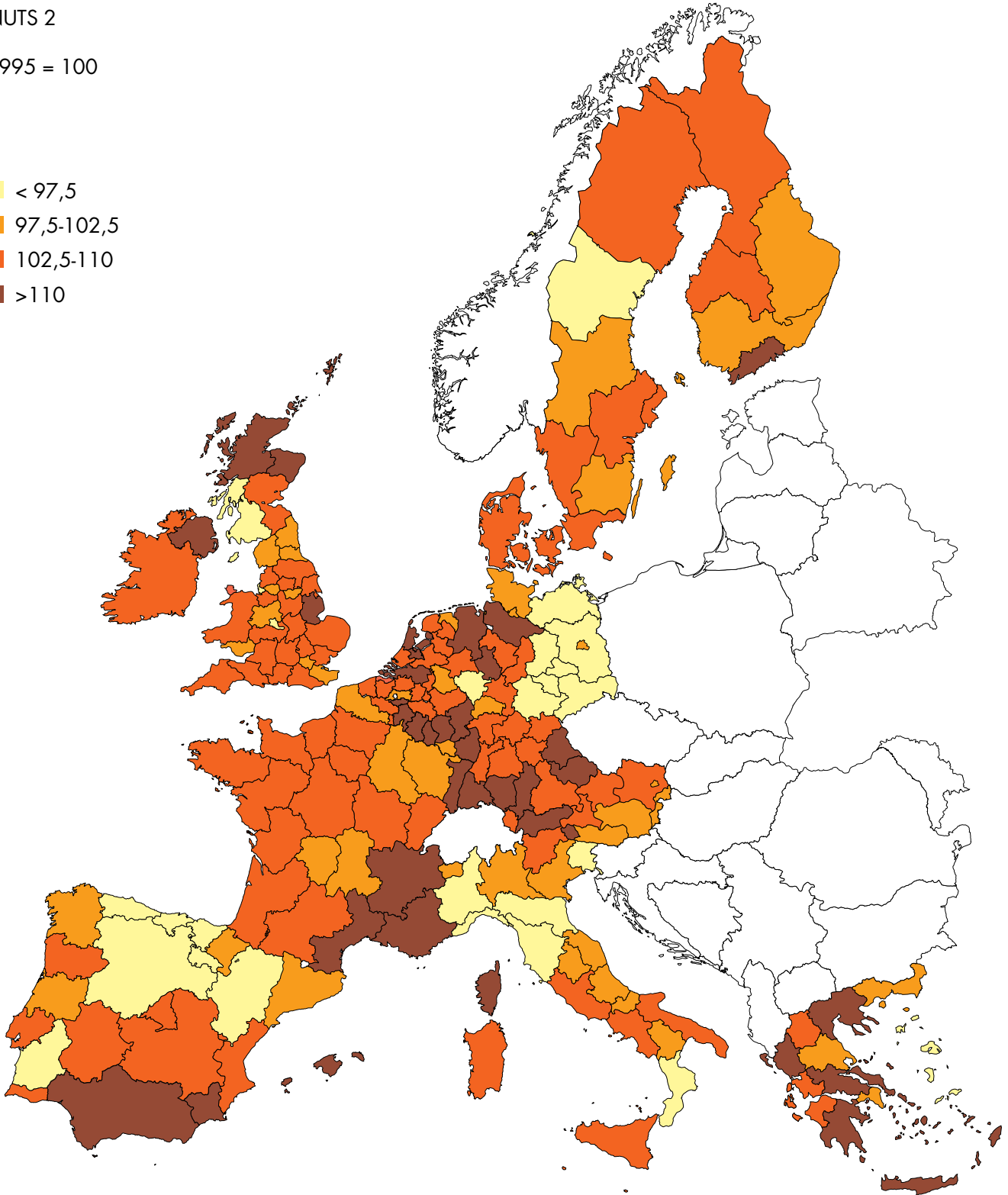
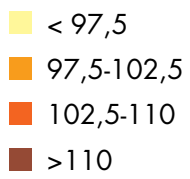
Kort 1

Befolningstilvækst mellem 1995 og 2015

EUR 15

NUTS 2

1995 = 100

Kilde: Eurostat, Demografiske Fremskrivninger 1997. Basislinjescenario.

Befolkningens aldring

Selv om der er stor forskel mellem regionerne, for så vidt angår det demografiske udviklingstrin, er aldring et fænomen, der er fælles for dem alle. Siden 1995 er andelen af personer over 65 år vokset i alle områder. Resultaterne af denne vækst i den ældre befolkning vises på kort 2 a og 2 b, som illustrerer, hvilken andel af den samlede befolkning der udgøres af personer over 65 år.

Situationen forventes at være følgende i 2015:

- Som forventet varierer aldringsgraden og frem for alt de aktuelle befolkningsstrukturer fra region til region.
- Andelen af ældre vil være særlig stor i det nordlige og centrale Italien, hvor de vil tegne sig for en fjerdedel af befolkningen.
- Der vil også, men i mindre grad, være en overvægt af ældre i det nordlige Spanien og lidt mere spredt i det nordlige og østlige Tyskland, i Grækenland og i de centrale og sydlige regioner i Frankrig.
- De regioner, som stadig vil have en forholdsvis ung befolkning, vil være få og mere lokaliserede. De pågældende områder findes i Sydspanien og det nordlige Portugal, i Irland, Nordfrankrig og Flevoland.

Kort sagt:

- *Selv om befolkningens aldring er tydelig alle vegne, slår den igennem med varierende styrke og hastighed og påvirker befolkninger med vidt forskellige alderstrukturer som udgangspunkt. Resultatet om 20 år vil være større forskelle i aldersfordelingen i regionerne.*
- *Aldring fører ikke nødvendigvis til et fald i befolkningens størrelse. I 2015 vil markante stigninger i befolkningstallet være ledsaget af en aldring.*
- *Et væsentligt fald i befolkningstallet samtidig med en markant aldring, som f.eks. i Norditalien og Spanien og i det tidligere Østtyskland, peger i retning af en væsentlig demografisk tilbagegang.*
- *Som nævnt i del 1 vil udsigterne også kunne påvirkes af de økonomiske resultater og indvandringen på regionalt plan.*

Beslægtede spørgsmål:

- *En aldrende befolkning ledsages ofte af et fald i andelen af unge. Følgelig vil tendenserne for afhængighedsgraderne oftere resultere i endnu større forskelle mellem regionerne. Disse forskelle er afgørende for den nye regionale virkelighed med hensyn til arbejdsmarked og bolig-, sundheds- og plejebæhov.*
- *Denne polarisering vil muligvis føre til øgede omkostninger og vanskeliggøre udviklingen i visse regioner. Problemerne kan være ikke alene økonomiske, men også miljømæssige, navnlig hvis urbaniseringen og affolkningen af landområderne fortsætter. Dette kan komme til at påvirke strukturpolitikken på europæisk plan og bestræbelserne for at fjerne de territoriale skævheder i Unionen som helhed.*

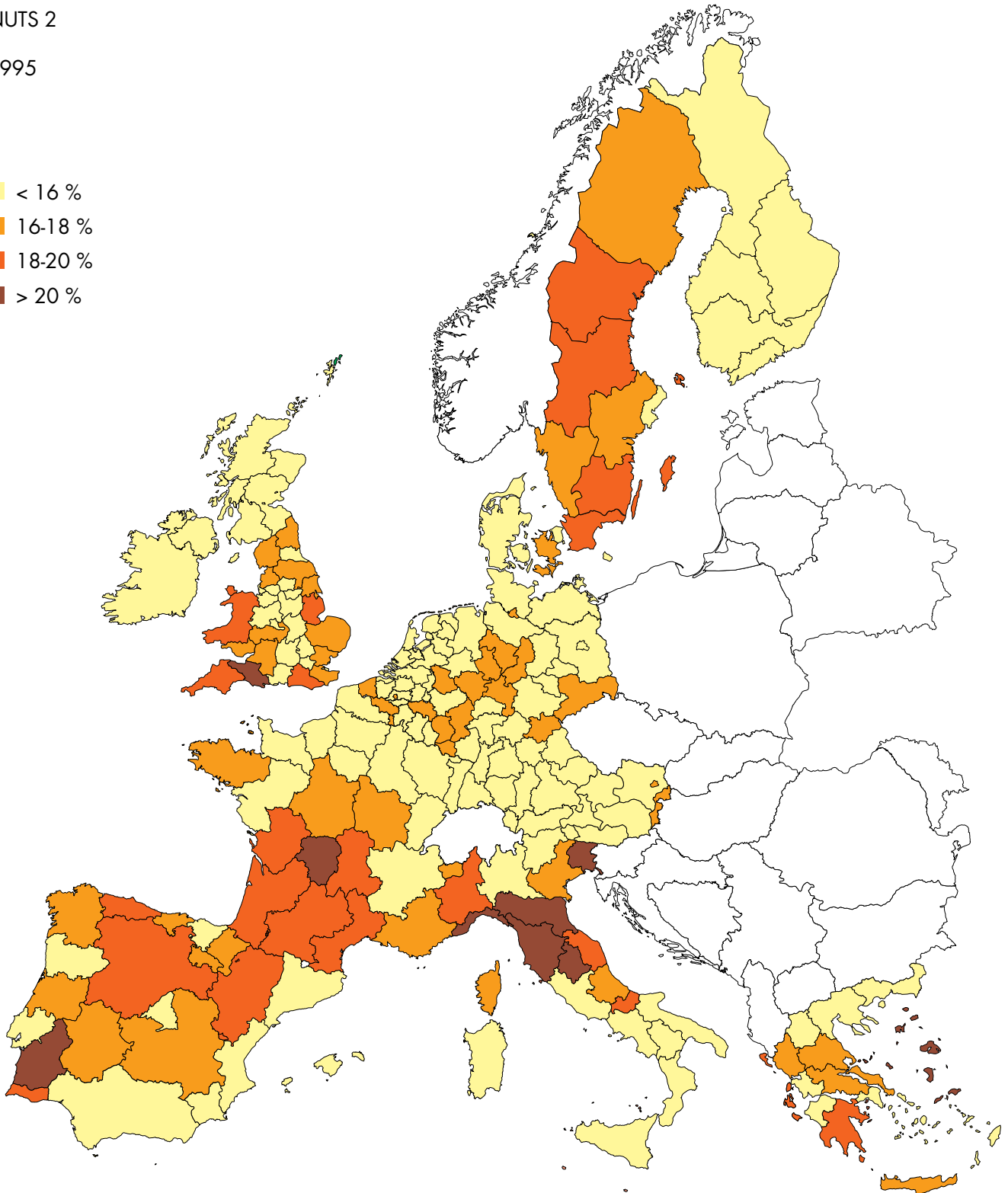
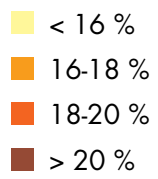
Kort 2 a

Forholdet mellem gruppen af 65-årige og derover og den samlede befolkning i 1995

EUR 15

NUTS 2

1995

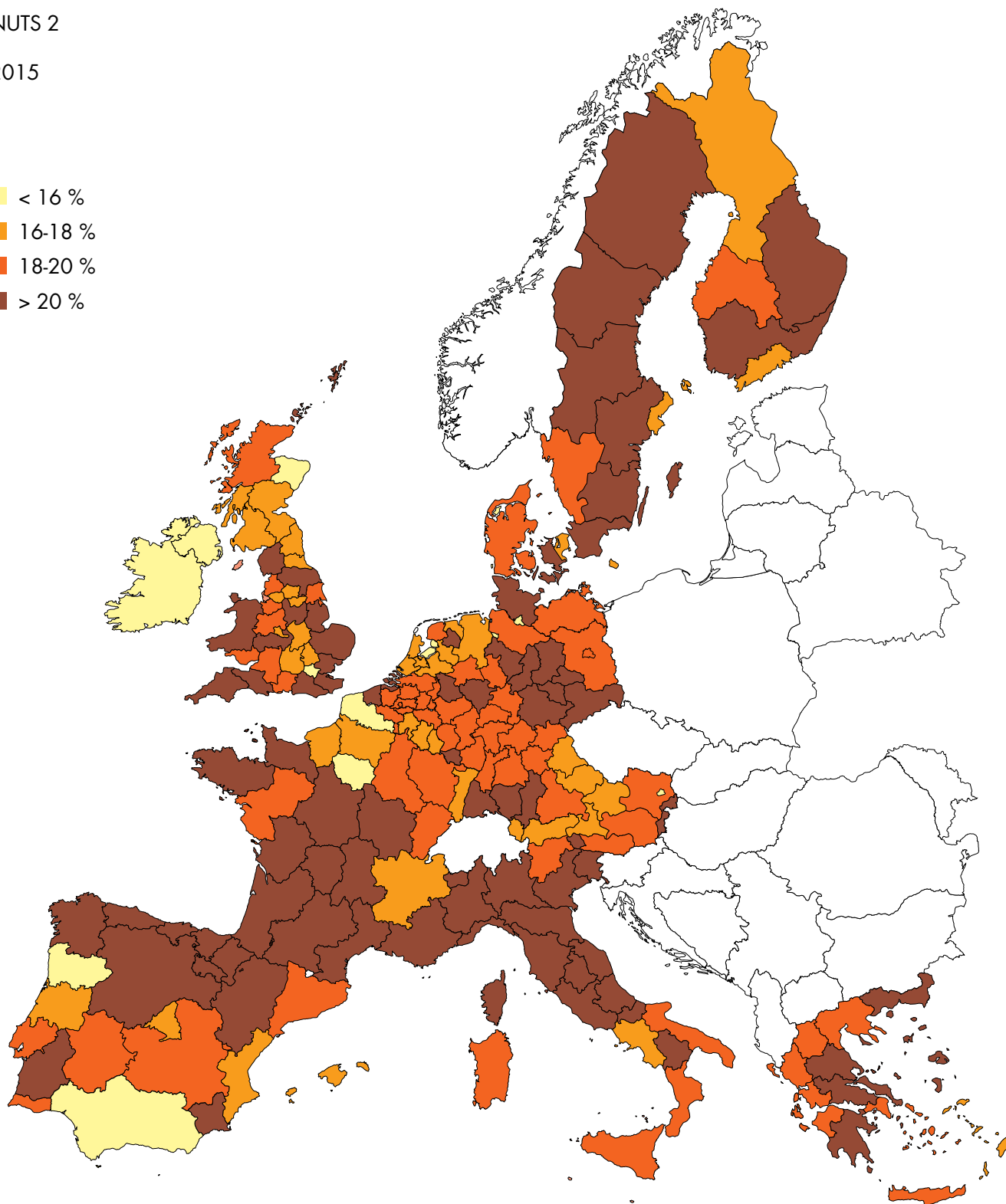
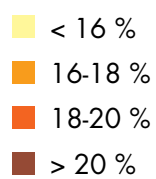
Kort 2 b

Forholdet mellem gruppen af 65-årige og derover og den samlede befolkning i 2015

EUR 15

NUTS 2

2015

Den regionale udvikling i den erhvervsaktive befolkning

Som vi har set, vil den ældre befolkning vokse væsentligt i de fleste europæiske regioner i de kommende årtier. Dette bliver problematisk, da den befolkning, der skal bære disse ekstra omkostninger, samtidig skrumper ind. Kort 3 viser for de forskellige regioner det år, hvor det forventede fald i den erhvervsaktive befolkning, som kan tilskrives demografiske forhold, vil begynde. Kortet viser med andre ord, hvornår de demografiske faktorerers nettobidrag til den erhvervsaktive befolkning vil ophøre. Som grundlag er anvendt den samme metode som ved den globale analyse i første del (se bilag B).

- Flere geografiske områder, herunder hele Sydtyskland, Frankrig og Det Forenede Kongerige, vil opleve, at den naturlige befolkningsudvikling i de næste tyve år vil øge arbejdsstyrken.
- Tre større — geografisk set kompakte — områder vil befinde sig i nøjagtig den modsatte situation med en kraftig reduktion af den potentielt disponible arbejdskraft inden udgangen af århundredet. De regioner, der er tale om, er hele den del af Italien, der ligger nord for Molise, hele den del af Nordspanien, der ligger mellem Katalonien og Galicien, Nordrhein-Westfalen, Saarland, Lorraine og Flandern.
- Analysen af det år, i hvilket et demografisk betinget fald i den erhvervsaktive befolkning vil sætte ind, viser to forskellige højdepunkter. Dels vil mange regioner opleve, at tendenserne vender før eller lige efter århundredeskiftet. Dels vil mange regioner opleve dette efter 2010. Meget få regioner vil opleve at se tendenserne vende i perioden 2000-2010.

Kort sagt:

- Der er en tiårig forskel mellem regionerne, for så vidt angår formindskelsen af den potentielt disponible arbejdskraft.
- Flere grupper af regioner har allerede oplevet et fald i det demografiske bidrag til den erhvervsaktive befolkning. Dette øger i visse områder faren for arbejdskraftmangel.

Beslægtede spørgsmål:

- Udsigten til, at de demografiske tendenser, der skiller Europas regioner, vender, rejser naturligt spørgsmålet om mobilitet.
- Den demografiske situation øger behovet for at fortsætte strukturpolitikkerne på nationalt og EU-plan for at opnå den mest effektive udnyttelse af de disponible ressourcer ved at øge arbejdsstyrkens kvalifikationer og fremme produktive investeringer og produktionsfaktorernes mobilitet.
- Mobiliseringen af den potentielt disponible arbejdskraft vil indebære en opgradering af kvalifikationerne. Det vil derfor være nødvendigt at overveje, hvilken uddannelsespolitik der egner sig til de regionale økonomier og deres specialisering.

Kort 3

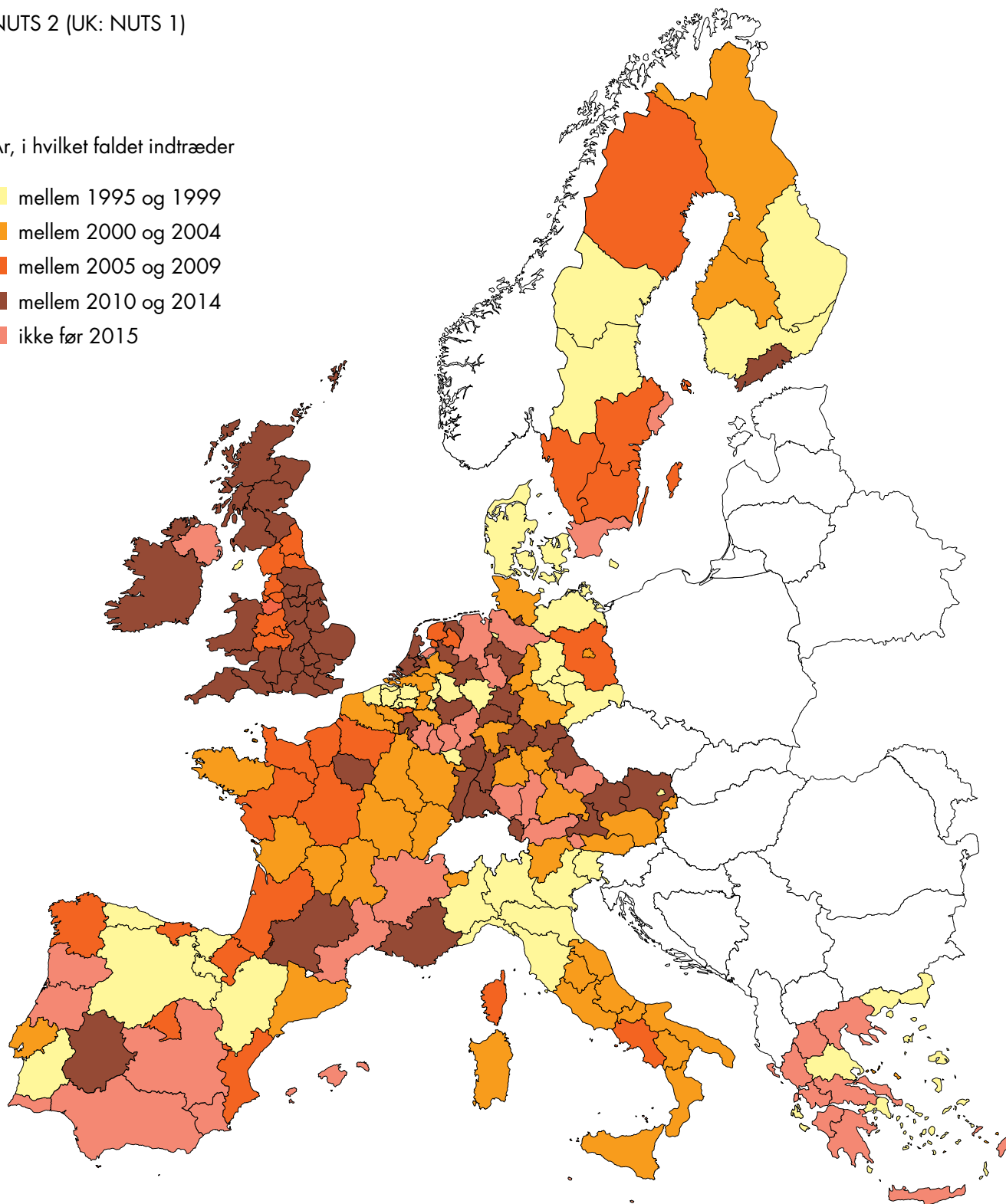
År, i hvilket der vil indtræde et fald i den erhvervsaktive befolkning af demografiske årsager

EUR 15

NUTS 2 (UK: NUTS 1)

År, i hvilket faldet indtræder

- mellem 1995 og 1999
- mellem 2000 og 2004
- mellem 2005 og 2009
- mellem 2010 og 2014
- ikke før 2015

Aldring af befolkningen i den erhvervsaktive alder

Et andet af aldringens aspekter har konsekvenser for arbejdsmarkedet, nemlig aldringen af den potentielle arbejdsstyrke. I dette afsnit bygger skønnene på befolkningen mellem 15 og 64 år, idet disse aldersgrupper er de eneste, for hvilke der foreligger statistikker.

Kort 4 viser aldringstakten. Mellem 1995 og 2015 stiger vækstindekset for gruppen af 50-64-årige fra 105 % til 160 %:

- I de franske, nederlandske, belgiske og irske regioner sker der en meget hurtig aldring af befolkningen i den arbejdsdygtige alder.
- I de regioner, der har en ældre befolkning som udgangspunkt (Tyskland, Norditalien), sker aldringen af den erhvervsaktive befolkning i et mere moderat tempo.
- Uanset aldringstakten viser en analyse af aldersstrukturen for den erhvervsaktive befolkning (personer på 45 år og derover i forhold til hele gruppen af 15-64-årige), at det er i de tyske regioner, man om 20 år vil finde Unionens ældste befolkning i den arbejdsdygtige alder. I disse regioner er 40 % af de 15-64-årige over 45 år.
- I næsten alle andre regioner vil aldersgruppen 45-64 år udgøre over en tredjedel af befolkningen i den arbejdsdygtige alder.
- En lavere andel, ca. 25 %, vil kun kunne findes i fem isolerede områder i 2015, nemlig Sydspanien, Irland, Bretagne, Nord-Pas-de-Calais og halvdelen af Benelux-områderne.

Kort sagt:

- Den generelle aldring af befolkningen i den arbejdsdygtige alder kombineret med faldet i det demografiske bidrag forstærker dette fænomens regionale betydning for arbejdsmarkedet.
- I Tyskland og Italien er aldringen af befolkningen i den arbejdsdygtige alder generelt mere udtalt.
- Med undtagelse af visse isolerede områder påvirker dette fænomen alle Europas regioner, dog ikke på samme tid.

Beslægtede spørgsmål:

- Da aldringen af befolkningen i den arbejdsdygtige alder vil få de mest akutte økonomiske følger på regionalt plan, vil det eventuelt være nødvendigt med specifikke aktioner på grundlag af den regionale specialisering og de regionale arbejdsmarkedsvilkår.
- På det mere generelle socialpolitiske område kan det afhængig af de demografiske forhold blive nødvendigt med specifikke politikker for at opfylde regionale behov på f.eks. bolig- og sundhedsområdet.

Kort 4

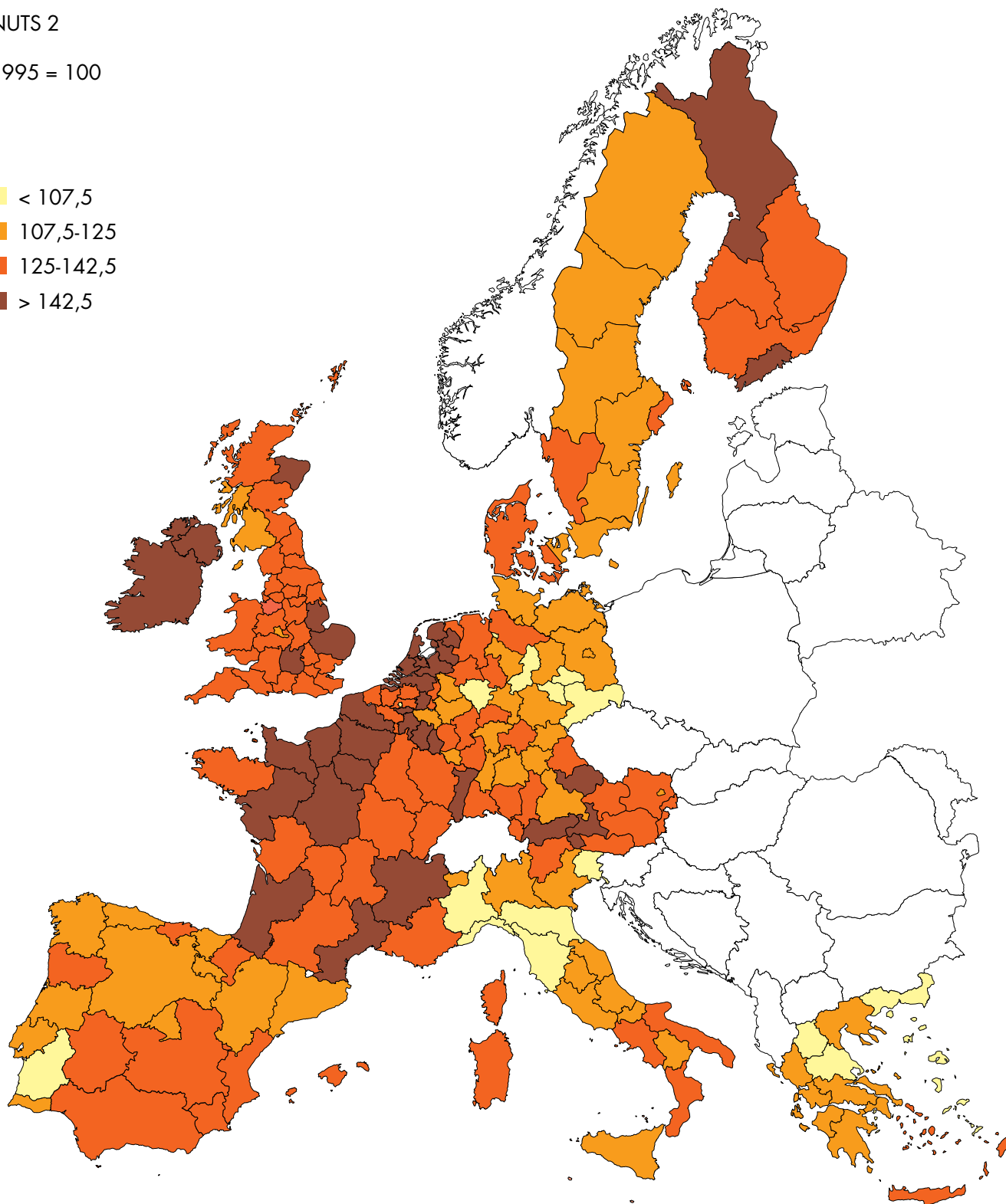
Vækst i befolkningen mellem 50 og 64 år fra 1995 til 2015

EUR 15

NUTS 2

1995 = 100

- < 107,5
- 107,5-125
- 125-142,5
- > 142,5

Konklusion

Der er påvist tre underliggende tendenser i forbindelse med de demografiske effekter:

- 1) den **store forskel** mellem det regionale billede og den nationale situation
- 2) **polariseringen** af visse demografiske og økonomiske tendenser med konsekvenser for konvergensprocessen
- 3) den potentielle **demografiske uligevægt**, som kan underminere arbejdsmarkedets funktion som følge af arbejdskraftmangel.

Ganske vist vil ethvert scenario vedrørende befolkningens fremtidige udvikling i regionerne være behæftet med nogen usikkerhed, men det forekommer sandsynligt, at Unionen vil stå over for nye demografiske udfordringer i næste århundrede. Medlemsstaterne og Unionen må føre en politik, der sikrer, at arbejdskraftressourcerne udnyttes optimalt i de regioner, hvor der er knaphed på dem, og samtidig søger at sikre, at der skabes nye jobmuligheder, hvor der er overskydende arbejdskraft, og hvor arbejdsløsheden konstant er høj. Man kan ikke komme uden om en vis geografisk mobilitet i en markedsøkonomi, men hovedudfordringen i fremtiden vil være at sikre arbejdsstyrkens faglige mobilitet på baggrund af den hurtige teknologiske udvikling ved at sørge for den nødvendige uddannelse.

Demografiske tendenser i ansøgerlandene

Unionens udvidelse er en af hovedmilepælene på vej til den europæiske integration. I de kommende år vil i det mindste nogle af de nuværende 12 ansøgerlande kunne blive optaget i Den Europæiske Union (se fodnoten vedrørende Malta i indledningen).

Det er derfor passende at afslutte redegørelsen for de væsentligste demografiske udfordringer, som Unionen står over for, med en kort gennemgang af den demografiske fremtid, der venter disse lande.

Hensigten er ikke at foretage en detaljeret analyse, men at påvise punkter, på hvilke disse lande konvergerer eller divergerer, såvel indbyrdes som i forhold til de nuværende EU-lande, på grundlag af de udfordringer, som deres respektive demografiske udvikling kan medføre.

Samlede demografiske tendenser

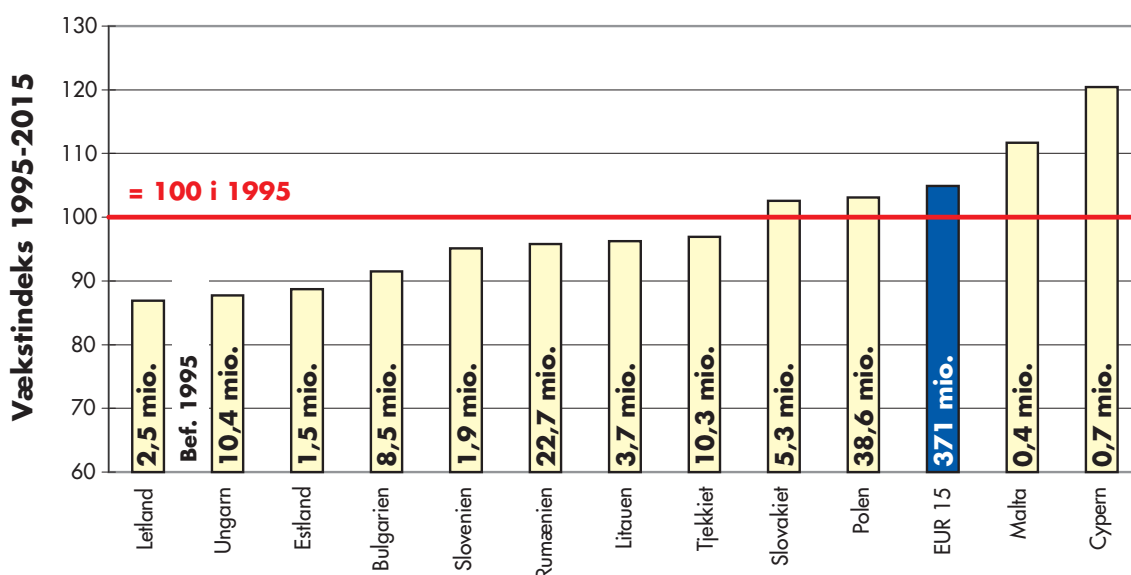
Hvilket demografisk billede frembyder disse lande, der er midt i en økonomisk overgangsperiode? En første indikator, jf. figur 9, måler befolkningsvækstindekset mellem 1995 og 2015. Det fremgår, at der generelt næsten ikke har været nogen vækst i denne periode:

- Mens Unionens befolkning mellem 1995 og 2015 vil vokse trods den demografiske opbremsning, gælder det samme kun for fire af ansøgerlandene, nemlig Polen, Slovakiet, Cypern og Malta.
- Bortset fra Cypern og Malta, hvis stigning ikke kan sammenlignes med de øvrige landes på grund af den lille befolkning, vil alle ansøgerlande opleve en befolkningstilvækst, der er mindre end Unionens.

Figur 9 — Ansøgerlande

Vækst i den samlede befolkning mellem 1995 og 2015

(1995 = 100)

Kilder: FN, World Population Prospect 1996 (ansøgerlande) — Eurostat, demografiske fremskrivninger 1996. Basislinjescenario (EUR 15).

Befolkningen i den arbejdsdygtige alder

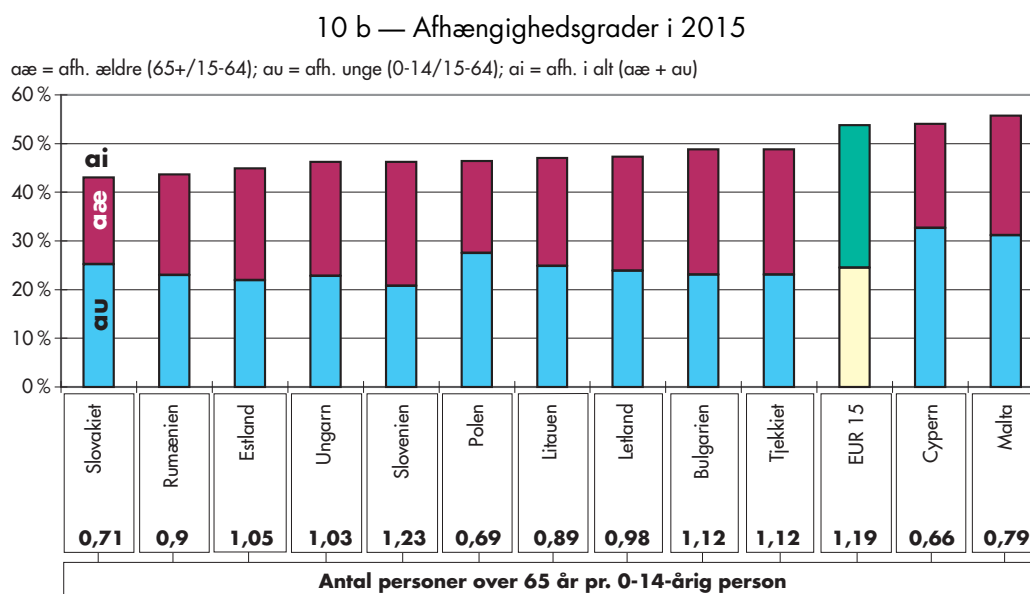
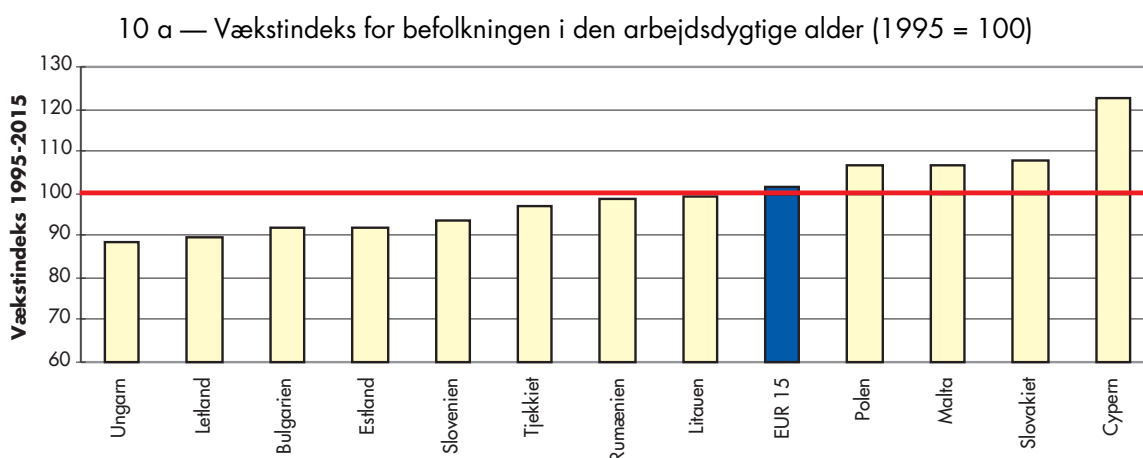
Hvorledes vil befolkningsudviklingen påvirke arbejdsmarkedet i ansøgerlandene? Som ved de forudgående analyser kan hovedkonklusionerne udledes af to indikatorer: afhængighedsgrad og væksten i befolkningen i den arbejdsdygtige alder. Resultaterne, der er vist i figur 10, fører til følgende konklusioner:

- Nogle af de lande, hvis samlede befolkning forventes at falde i de næste 20 år, vil også opleve et væsentligt fald i befolkningen i den arbejdsdygtige alder i samme periode.

- Polen og Slovakiet vil opleve en befolkning i den arbejdsdygtige alder, der vokser hurtigere end den samlede befolkning.
- Afhængighedsgraderne giver et mere detaljeret billede af forskellene mellem landene, for så vidt angår befolkningens aldring. Ældres afhængighed er i alle ansøgerlandene mindre end i Unionen. Alligevel har fem af dem forholdsvis flere ældre end yngre indbyggere, hvilket giver en forholdsvis høj afhængighedsgrad (Estland, Ungarn, Slovenien, Bulgarien og Tjekkiet).
- Blandt landene med en yngre befolkningstruktur er Polen og Slovakiet værd at fremhæve.

Figur 10 — Ansøgerlande

Udviklingsindikatorer for befolkningen i den arbejdsdygtige alder (15-64 år) mellem 1995 og 2015

Kilder: FN, World Population Prospect 1996 (ansøgerlande) — Eurostat, demografiske fremskrivninger 1996. Basislinjescenario (EUR 15).

Demografiske kendetegn

Den konstaterede lavere befolkningsvækst i de fleste af de østeuropæiske lande skyldes den lave fertilitet, den høje dødelighed og den store udvandring i de seneste år. Den samlede fertilitet er faldet væsentligt i de sidste ti år og ligger nu i nogle af disse stater på et niveau, der er lavere end EU-gennemsnittet.

Befolkningens aldring er dog ikke så langt fremskredet i disse lande på grund af deres relativt højere dødelighed.

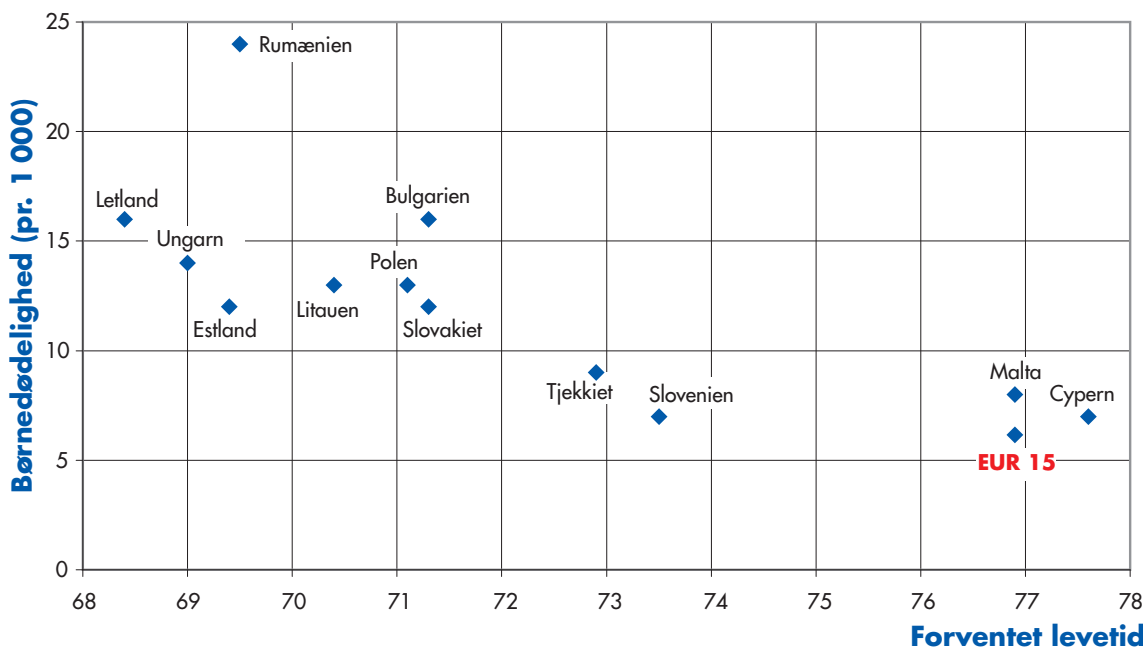
Denne rammer børn under et år (høj børnedødelighed) og de ældste medlemmer af befolkningen.

I figur 11 er hvert enkelt land indtegnet ved hjælp af to variabler, der generelt tjener som udviklingsindikator.

- Ser man bort fra atypiske tilfælde som Malta og Cypern, der har haft en helt anden social og økonomisk udvikling end de ti andre ansøgerlande, kræves en stor indsats for at nedbringe denne dødelighed.
- Slovenien og Tjekkiet synes at have gjort fremskridt i så henseende, idet deres børnedødelighed er under 10 pr. 1 000.
- Rumænien har en meget høj børnedødelighed og en forholdsvis lav forventet levetid. Rumænien har sammen med de baltiske lande og Ungarn klaret sig dårligst med hensyn til forventet levetid.

Figur 11 — Ansøgerlande

Børnedødelighed og forventet levetid ved fødslen i 1995

Kilder: FN, World Population Prospect 1996 (ansøgerlande) — Eurostat, befolkningsstatistikker 1997 (EUR 15).

Konklusion

Befolkningens aldring vil også berøre de østeuropæiske lande, selvom den indtræffer senere og har et mindre omfang. I halvdelen af disse lande har de demografiske tendenser allerede åbnet for et øget pres på det sociale beskyttelsessystem, som allerede nu har vanskeligheder.

Disse lande vil også opleve et undertiden væsentligt fald i befolkningen i den arbejdsdygtige alder, hvilket kan ses som et varsel om problemer svarende til dem, som Den Europæiske Union vil stå over for efter 2010. For at opnå

en vedvarende vækst må de eksisterende arbejdskraftreserver aktiveres. Det er muligt, at situationen udvikler sig anderledes i Polen og Slovakiet. I disse lande kræves en vedvarende økonomisk vækst og jobskabelse. Det store svælg mellem by- og landområder kan stille disse lande over for særlige udfordringer.

Disse lande vil også skulle tage andre udfordringer op, navnlig på sundhedsområdet, for at forbedre deres dødelighedstal.

Bilag

A. Scenarier for den fremtidige udvikling i EU's befolkning (1995-2015)

Gennemsnitligt antal børn pr. kvinde

	1995	2000	2005	2010	2015
Højt	1,50	1,75	1,87	1,91	1,92
Lavt	1,42	1,40	1,40	1,40	1,41
Basislinje	1,45	1,55	1,60	1,63	1,64
Gammel	1,42	1,40	1,40	1,40	1,41
Ung	1,50	1,75	1,87	1,91	1,92

Forventet levetid ved fødsel (mænd)

	1995	2000	2005	2010	2015
Højt	74,3	75,5	76,9	78,1	79,2
Lavt	73,5	73,9	74,3	74,7	75,0
Basislinje	73,9	74,7	75,6	76,4	77,2
Gammel	74,3	75,5	76,9	78,1	79,2
Ung	73,5	73,9	74,3	74,7	75,0

Forventet levetid ved fødsel (kvinder)

	1995	2000	2005	2010	2015
Højt	80,7	81,7	82,7	83,7	84,4
Lavt	80,1	80,5	80,9	81,3	81,5
Basislinje	80,4	81,1	81,9	82,5	83,1
Gammel	80,7	81,7	82,7	83,7	84,4
Ung	80,1	80,5	80,9	81,3	81,5

Årlig nettoindvandring (i 1 000)

	1995-1999	2000-2004	2005-2009	2010-2014
Højt	934	977	840	788
Lavt	527	391	388	396
Basislinje	719	654	605	592
Gammel	527	391	388	396
Ung	934	977	840	788

B. Metode til beregning af den demografiske og adfærdsmæssige effekt (erhvervsfrekvens effekt) i forbindelse med ændringer i den erhvervsaktive befolkning

På baggrund af befolkningen mellem 15 og 64 år, fordelt på antal leveår og køn i 1995, og demografiske fremskrivninger til år 2015 af befolkningen mellem 15 og 64 år fordelt på antal leveår og køn, har vi for hvert køn:

hvor B_t = befolkning i alderen mellem 15 og 64 år i året t

$B_{i,t}$ = befolkning med alderen i i året t (i ligger i intervallet mellem 15 og 64 år)

$\sigma_{i,t}$ = forholdet mellem i-alderskomplementet og 15-64-alderskomplementet i året t i procent, hvor vektoren $(\sigma_{15}, \sigma_{64})_t$ definerer aldersfordelingen i året t, således at $B_{i,t}/B_t = \sigma_{i,t}$ hvor $\sum \sigma_i = 1$ i året t

og hvor $ef_{i,t}$ = erhvervsfrekvensen for befolkningen med leveår i i året t

$EAB_{i,t}$ = erhvervsaktiv del af befolkningen med alderen i i året t

EAB_t = erhvervsaktiv befolkning i alt (15-64 år) i året t

følgende:

$$EAB_{i,t} = ef_{i,t} \times B_{i,t} = ef_{i,t} \times \sigma_{i,t} \times B_t$$

$$EAB_t = \sum_i (ef_{i,t} \times \sigma_{i,t} \times B_t)$$

og variationen af den erhvervsaktive del af befolkningen mellem to forskellige datoer som følger:

$$\Delta EAB = \frac{\sum_i (ef_i \times \sigma_i \times \Delta B) + \sum_i (ef_i \times \Delta \sigma_i \times B)}{\text{demografisk effekt}} + \frac{\sum_i (\Delta ef_i \times \sigma_i \times B)}{\text{erhvervsfrekvens effekt}} + \frac{\varepsilon}{\text{rest}}$$

som udgør summen af to effekter:

- **erhvervsfrekvens effekten**, udtrykt ved variationen i den erhvervsaktive befolkning med et konstant 15-64-aldersgruppekomplement og en konstant aldersfordeling. Dette udtrykker graden af deltagelse i arbejdsmarkedet for et givet komplement
- **den demografiske effekt**, udtrykt ved variationen i den erhvervsaktive del af befolkningen med en konstant erhvervsfrekvens pr. leveår. Denne demografiske effekt forener en effekt, der afhænger af komplementet, og en effekt, der afhænger af dets aldersfordeling.

Da metoden blev afprøvet på hvert enkelt EU-land, overskred restfaktoren ε , der grunder i tidsopdelings diskrete natur, på intet tidspunkt 2,5 % af den samlede variation. Der blev set bort fra denne ved analysen af resultaterne.

Europa-Kommissionen

Demografisk Rapport — 1997

Luxembourg: Kontoret for De Europæiske Fællesskabers Officielle Publikationer

1998 — 34 s. — 21 x 29,7 cm

ISBN 92-827-8852-0

Pris i Luxembourg (moms ikke medregnet): 15 ECU